

פגישה עיוורת עם הזמן

רחל חלפי: בלט על הקרח, הוצאת קשב לשירה 2015, 131 עמ'

"אני היא הכותבת/ במים// מנגנת באוויר// מפסלת ברוח// ובקוטב הזה/ חורטת בקרח". השיר 'כותבת' הפותח את בלט על הקרח, ספרה החדש והמרתק של רחל חלפי, מציג קווי מתאר של יצירה בשני מצבי יסוד משתנים: אוויר שהופך לרוח ומים שהופכים לקרח ואת מעשה הכתיבה - כחריטה בקרח. בשיר השני, אשר העניק לספר את שמו, מתארת המשוררת את המצב הקיומי, אך אולי גם את האמביוולנטיות שבמעשה הכתיבה: "זהו בלט על הקרח/ בלט על הקרח הדק// הקרח נקי ומוצק// ברבור שחור אחד/ גוהר/ שותה מעט מים/ מסדק זעיר/ בקרח הדק// זהו בלט על הקרח/ כתם שחור על צהור/ רוקד בתנועות// שהופכות/ באחת/ עווית/ מאבק/ מעל לקרח הדק". אם נבחר להתייחס לשורות אלה כתיאור מעשה-הכתיבה, הרי היוצר הוא "ברבור שחור", כתם שחור, שתנועתו הופכת ב"אחת" למאבק: "שומעים את נפץ/ הבקע/ בקרח// ברבור צמא אחד גוהר/ בתנועות עדינות/ של ריקוד/ מעל אגם מתבקע". טקסט זה ממחיש היטב גם את המצב הקיומי: אנחנו תמיד בצימאון, נעים במדרון חלק ומסוכן שבו מעשה האמנות הוא מראית-עין של חיים: "בלט על הקרח/ תנועות אחרונות/ של דמה-חיים/ על הקרח הדק/ שהופכות באחת/ עווית/

רחל חלפי | בלט על הקרח

מאבק/ בטורף לא/ נראה/ מעל לקרח הדק/ הנשבר". החוויה של קרקע שבירה, הנשמטת תחת הרגליים, מרכזית גם בשיר 'שבירויות', המאוכלס יצורים כמו שפירית, עכביש, נמלה - שקיומם נתון לחסדים קוסמיים שאין להם כלל שליטה עליהם. הללו מתגלים כדימויים לתא זעיר במוח האדם, תא שמייצג את השחצנות האנושית שבעצם הרצון לדעת: "היוהרה/ לקרוא ספרים על הקוסמוס/ ההעזה לומר/ אינסוף/ היומרה/ להבין תנ"ך". השבירות של האדם כמוה כ"ישיבה, כמו של פשפש-היער, על גב עלה נידף/ ברוח/ מצליפה". זו אפוא נקודת המוצא של בלט על הקרח - חיים במציאות קיומית נוילה. המציאות הנוילה הזאת מגלה את פניה בכל פינה. כך בשיר 'בכניין הרבי': בכניין הרבי-קומתי העשוי מים/ שבו אני מתגוררת [...] סחרחרת אני נגדרת/ בין קומות המים הרבים/ [...] רצה על פני קומות המים חושבת שהן קרח דק/ חושבת שהן העולם/ אבל אז הבקע שדרכו אני נופלת/ מזכיר לי שהקרח הדק/ נשבר/ ואוהב לבלוע אותי/ גורס בי בשיני הקרח שלו/ נאחו בצעיפי המתנופף עדיין החוצה/ נאחו בו ככמעקה". כך הופך האדם הנופל, הנבלע, הטועה - הוא עצמו ל"מעקה". במקום שהאדם השברירי יאחו במעקה ביתו היציב, הוא עצמו יקרא לשמש מעקה, מעקה בחלל שבו הוא אמור לחוש מוגן, אלא שכאן הבית הוא "בניין רבי-קומתי עשוי מים". השיר 'הגוף', אחר כך, הפותח את השער השני בספר שנקרא 'צופן ריגול', מבקש להתחקות אחר דעיכת הגוף. מאז ראשית כתיבתה ואפילו

כבר בשירי הנעורים שלה, עוסקת רחל חלפי, בתוך המגוון העשיר של נושאי שירתה - גם בחלוף, בשבירות-הקיום. בשיר זה, הדוברת מייחדת את הדיבור על הגוף האנושי ש"כבר לא מובטח לא מבטיח": "אנו מסתכלים בו מרחוק/ לאחר/ נזכרים בו ככמאהב ישן - נידח זה [...] עדיין אנחנו משלמים לו קשורים בחוזה-קבע/ אבל הוא חותר תחתינו/ מנסר בענף שאנו יושבים עליו". חלפי מצליחה בשיר זה ליצור דימוי עוצמתי למערכת היחסים בין האדם לבין גופו: "זהו פשוט מרגל לרעתנו/ כבר לא שוחר טובתנו/ לא מובן. לא מאליו/ חורש רע. זהו. בוגד נאלח/ הפרפרת חופרת בתוכנו/ מעצמה זרה".

במחזור בן שלושה שירי-כאב המוקדשים לעילוי נשמתו של משה שטרנבוים, דודה של המשוררת, מבקשת חלפי לפצח את הצופן שיאפשר זיכרון של אדם יקר שנכנע בקרב על חייו. העט "רופס" נוכח "לפיתת הברזל" הנחרצת של המוות בגופו של החולה. הפער בין הנפש המשתוקקת לעוד זמן של חיים, לבין הגוף שכה מתקשה להביע את הרצון הבסיסי הזה הוא נורא: "המילים מפלסות דרך בקוש/ אני רוצה להיות בריא/ אמר כמו ילד קטן - -". גיבור השיר, הגיבור המובס, ממחיש בחדות את השבירות הקיומיות: "הכובש כה מוחלט והנכבש/ אינו מנחש את עוצמת גזר הדין". לאחר מותו של הדוד האהוב, נותרת המשוררת בייסורי הזיכרון: "הניסיון לזכור אותך/ מבעד לאני העלוב שיושב בתוכי/ ודוחף דוחף קדימה את החֶסֶק העלובה שלו/ על גבי משברי ים גדולים" - היא יודעת שהניסיון הזה לזכור-ממש נועד לכישלון.

בכתיבתה של רחל חלפי, מאז ספרה הראשון, יש עניין במרחקים, ובעיקר במרחבים קוסמיים. היא עוסקת ברבים משיריה במרחבים אלה גם כייצוגים למרחבים תודעתיים. עבודה כדור הארץ איננו אלא בית קטן שנדרשת יציאה ממנו לשם פרספקטיבה מדויקת. בשיר 'כוכבים טורפים כוכבים' היא כותבת: "הגלקסיה הקרובה ביותר אלינו/ רחוקה/ מרחק/ מיליוני/ שנות-אור/ ולי אין עכשיו חמש דקות פנויות". מחד - מיליוני שנות-אור; ומנגד - אפילו לא חמש דקות פנויות. אכן, פרספקטיבה מדויקת. בשיר הבא 'כוכבים, חושך', מדמה חלפי את חיינו, מזווית מסוימת, כמתנהלים על כוכב שנטרף בידי כוכב אחר: "חושך טורף חושך/ החושך הגדול שכולנו בתוכו" והיא חוזרת על מילות סיום השיר הקודם: "ולך אין חמש דקות פנויות".

בניגוד של הומור - בשיר הבא, 'דיוקן עצמי, בלוז', מציירת רחל חלפי תמונה של פרודיה עצמית - וגם ביקורת נוקבת על מושג "האני" והזהות העצמית: המשוררת מתחבבת במשך "חודשים" בבחירת שיר 'דיוקן עצמי' לכתב עת לשירה, שעורכי ביקשו לשתפה בגיליון המוקדש לנושא זה. היא מחפשת בין שיריה ומתלבטת מה לשלוח: "את ההוא שבו דימית את עצמי לארכיטקטית/ של גשרים רעועים? [...] את ההוא שבו הייתי/ מאוהבת לשעה באיש ההוא שליטף את גופי במבטים? [...] איפה אמצא איזה דיוקן עצמי סולידי לרפואה, אה?/ מה אני, ברכבת השדים הזו המרצרת בתוכי/ יורה רותחת? שלוה מחכה?/ דיגת עם חכה שהתאבנה מרוב חֶפְקָה?/ אחת שחיה כאילו הנצח מובטח לה?"

באנטי-קלימקס חריף היא מסכמת: "בינתיים עבד". ביטוי שנון ומקורי ל"בעיית הזמן" מעניקה רחל חלפי בשיר 'חבל על הזמן'. בשיר סלנגי ומתפרע זה, היא מתעמתת עם הזמן החמקמק: "הזמן מה אני יגיד לך הזמן הוא/ חבל על הזמן [...] פתאום תפסתי שהוא משהו כזה ממשי כזה את יודעת דבר/ שאפשר להחזיק ביד פתאום ראיתי שאני/ לא בו בזמן הממזר הזה/ הוא פחדן מה זה פחדן הזמן כל הזמן/ מתחבא/ בורח מתחת למיטה" - האנשת הזמן מבחירה את מהותו שהיא מעבר לממד קיומי, כלומר לא רק משך של רגע או תקופה, אלא ישות כאילו ממשית: "מתחת למיטה/ כן שם נפגשנו לרגע/ טוב את מבניה ופתאום היה לי כל/ כך טוב איתו ולו היה כל-כך טוב/ איתי מה אני יגיד לך/ ממש חבל

דוגמת: "אני בכפור/ בלהט - כך וכך// אני חתול ההיינו הך"; "מסתפק במועט// אם אין קרן-שמש טובה - יש קרן-תקווה". אותו חתול פונה גם ישירות אל המשוררת ומשמש עבורה כ'אגו מתבונן': "מבטי מרוחק// דבר לא נצח/ דבר לא נמחק", "חתול רזה// מתעקל סביב/ ליללת/ המבקשת"; הנותן ביטוי ליצירה-רצוניתיה: "אני חתול הקרח שלך// למד/ לשלוף ציפורנייך", "תני לי בשקט/ להתבונן// לחדור אל/ עצמי// אליך"; ומותח ביקורת עצמית: "שנים רבות/ שאת/ כותבת הייך// ועוד לא/ מיא/ קצר אחי!"

השיר 'לרקוד', שכולו מודעות לחולשה האנושית, קורא תיגר על חוקי הפיזיקה: "תנועותי זקיפים ניצבים/ זקופים כטבע הקרח/ עמידים כחוקי הכפור/ ומיד נמסים/ קדים/ מתקמרים/ אל חוקי הלהט/ האורב/ אל בורות האגם האפל/ שמתחת". בשיר הנפלא 'על סכיני הנעל', המשוררת ה"כותבת בקרח" עולה מתוך דמותו הנאבכת של "הברבור השחור": "אני מנסה לאחוז בגופי הרופף/ גליסנרו לזהב// לפתע מפולת-קרח/ לפתע/ קמתי עלי/ גם יחד// וחידדתי את סכיני הנעל/ לשוב ולרקוד/ על הקרח הרך// והמוסיקה ליטפה הריעה/ ונעתי ברוך אחורה/ כאילו האחורה הוא קדימה// והקדימה רקד אחורה/ תחת להבי רגלי/ וחוצתי עמוק בקרח/ חרצתי עמוק וחד/ בקרח הרך/ הלבן". וכאן, חידה, פרדוקס. כתיבה על הקרח.

טֶרֶף / רחל חלפי

דָּבָר בְּתוֹךְ דָּבָר
 לִוְלָאָה בְּתוֹךְ לִוְלָאָה
 הַזְעִיר לְאִינְסוֹף חֶבֶק
 בְּעֵנֶק לְאִינְסוֹף
 שְׁנֵית הַשְּׁקֵט
 בָּהּ דָּג זָהָב קָטָן
 צֶרֶף
 וּבְחֻלְקֵי הַשְּׁנֵיה שְׁסוּגֵר עַל הַשְּׁקֵט
 מְלַתְעוֹת אֲדִירוֹת שֶׁל הַדָּג הַטוֹרֵף
 חוֹטְפוֹת אֶת דָּג הַזָּהָב
 אֶל בְּטֵן הָאֶפְלָה
 הַשְּׁקֵט שֶׁל יְצוּר אֶחָד הוּא לְהֵט-
 הַחֶרֶב
 שֶׁל אַחַר
 הַחֶרֶב מִתְהַפֶּכֶת בְּכֻלָּנוּ לְלֵא הָרֶף

מתוך בלט על הקרח, הוצאת קשב לשירה 2015

על הזמן". חלפי מפרקת את הביטוי השגור 'חבל על הזמן', שהוא אחד מסימני דלות השפה (מה שמסביר גם את השגיאה הלשונית הצורמת בצירוף "אני יגיד"), ובעזרת חזרות טרוריות על המילים "את מבינה", היא משוחחת על סגולותיה האמיתיות והמדומות של הזמן. במסווה של שיר קליל והומוריסטי, אומרת חלפי דבר-מה חשוב על הזמן, על היותו קצוב, מתעתע ונעלם: "אבל אחר-כך/ מצאתי את עצמי במקום אחר לא/ מבינה איך וגם הוא בכלל לא/ היה שם מתחת למיטה/ אבל מעכשיו אני יודעת שהוא/ משהו-משהו שכדאי לי נורא לפגוש/ אותו/ שוב/ באיזה זמן".

בספר סין (2013), הופיע השיר 'ככה זה הזמן' שבו כתבה חלפי: "ככה זה בראשית הזמן עומד דום אתה עומד דום/ שמש וירח הם אחד בהזדווגות קוסמית וזהרת נצח/ אחר-כך אתה זע בזמן קמעה מתחיל לנוע בו לאט/ מתנועע בו דרכו בנועם והוא מושיט לך יד/ אחר-כך לפתע הוא נע כך דרכך הולך כך/ אתה עומד נדהם הוא נוסע אין כך/ פתאום הוא משתופף תופס תנופה מזנק/ מרלג לגובה קופץ עליך קפיצת חמור". בשיר-המשך בבלט על הקרח, 'ככה זה הזמן 2', נראה שהארס והזמן אינם מזדווגים עוד כשמש והירח, וגם זלזולו של הזמן המדלג מעל האדם ב"קפיצת חמור" הוא עדין, יחסית למתואר בשיר החרש.

בשיר זה שומרת חלפי על הסגנון המחויך רק בכית הראשון: "פתאום הוא מציץ אלי מבין/ הקפלים. פתאום הוא עושה לי 'קוקו' פתאום/ הוא אומר: "את שלי!" - מה שנראה תחילה כמשחק מחבואים עם הזמן, מתגלה בהמשך השיר כהשתלטות אלימה: "מתחבא מתגלה/ סוכן סמוי. סוכן כפול. מבטיח נצורות תוקע סכין בגב." את ההתפכחות באשר לזמן ממחישה חלפי במעבר מדילוג הזמן מעלינו בקפיצת חמור לפעולה מכאיבה ואלימה של ערבוב ודחיסת זמנים באדם: "גורס לועס/ דוחס בו-זמנית זמנים זמנים שהיו לא היו בתוכי מחוצי/ שאני הויה - לא היה/ עבר-הווה-עתידי מתנים אהבים בהבהובים/ [...] זמנים מתמזמזים במעשי זנונים/ [...] מתנופפים ברוח הפראית הזאת/ לכל הרוחות לכל הרוחות". זוהי המחשה חדה ומכאיבה של הפן האלים של הזמן.

בהתייחסותה של חלפי לזמן, יש אמנם הכרה ביכולותיו הנלוות, ואף על פי כן אין בכוננתה להניח לו לשטות בה. כדרכה לעתים, היא מתמודדת דווקא עם סוגיות הרוח-גורל בדרך פרועה, חצופה, מרדנית ורווית הומור: היא מוצאת לעצמה תחליף לזמן הסורר, כמתואר ב'פגישה עיוורת עם הזמן': "אז קרובי משפחה מוראגים/ דאגו לסדר לי פגישה עיוורת/ עם איזה זמן אחר// נפגשנו בקפה, הוא לא מכיר אותי, אני לא מכירה אותו/ גיששנו. כוס קפה. עוגה/ סיגריה// מאז אנחנו נפגשים/ פעם/ בשבועיים".

השירה של רחל חלפי מעמידה את המאבק הקיומי לא רק באור מעמיק, אלא גם בפרספקטיבה אירונית, באמצעותה היא בוחרת לעתים לנתב אותה למבע של הומור. כך למשל בשיר הנהדר 'הקיץ אחד על פרנדרו פטואה', בו היא הופכת חלום בהקיץ לרומן דמיוני מסעיר עם משורר זר ונערץ. מה שהתחיל ב"פגישה עיוורת בסטימצקי" הופך להיכרות מעמיקה עם שלל פניו של המשורר הפורטוגלי, המנסה לדחות אותה מעליו, ומסתיים בחזרה למציאות עם ניסים אחד שמתרה בה נחוצות: "קחי שלוק ותסתמי כבר. [...] תעשי טובה לעצמך! תעזבי את פרנדרו! צועק עלי ניסים. קחי קצת ערק, תעזבי את פרנדרו! [...]"

קסמה של שירת רחל חלפי מתבטא באופנים רבים. בפרקים אחרים שבספה, למשל בזה הנקרא: "בואו נעשה חיים בחו"ל", היא מתזמרת קולות, פנימיים וחיצוניים, של קבוצת מטיילים באמסטרדם למסע של חרות-קיום מהולה באימת-קיום. במחזור נוסף של שירים קצרצרים, "מ'אוקו", היא שופכת אור אחה, מנקודת מבט מפתיעה על הקיום. את מקום הדוברת תופס חתול, שיללתו הופכת למונולוג המחולק לפרקי הייקו קצרצרים, בהם הוא שוטח את תובנותיו על החיים, בוודוים